کتاب‌های استادان ما در جشنواره درخشید

انتشارات علمی دانشگاه شریف که سال ۱۳۵۲ تأسیس شده است، در ابتدا با هدف ترجمه کتاب‌های علمی به وجود آمد و در حال حاضر علاوه بر ترجمه، کتاب‌های تألیفی نیز منتشر می‌کند. هرساله تعدادی از این کتاب‌ها با تقدیر جشنواره‌های مختلف همراه می‌شود. ازجمله کتاب‌های «برنامه‌ریزی احتمالاتی سیستم‌های انتقال انرژی الکتریکی» نوشته دکتر محمود فتوحی و «مباحثی از اقتصاد کلان پیشرفته» نوشته دکتر مسعود نیلی که در این ماه به‌عنوان اثر شایسته تقدیر و اثر برگزیده در بیست‌وپنجمین جشنواره کتاب سال دانشگاهی انتخاب شدند. برای اطلاعات بیشتر در رابطه با انتشارات شریف به sina.sharif.ir/~publishing مراجعه کنید.

«روزگار شریف» کمیاب شد

تمام نسخه‌های جلد اول کتاب «روزگار شریف» توزیع شد و در آستانه چاپ دوم قرار گرفت. این کتاب محصول ساعت‌ها مطالعه اسناد و مصاحبه با افراد صاحب‌نظر در حوزه تاریخ شفاهی شریف است. نویسنده با لحنی روان و روایی به تاریخ‌نگاری شریف از ابتدای تأسیس تا شروع انقلاب فرهنگی پرداخته و توانسته است مخاطبان مشکل‌پسند شریفی را تا حد زیادی راضی کند. حال باید دید چشم همگی‌مان چه زمانی به چاپ دوم جلد اول و چاپ اول جلد دوم روشن می‌شود. افراد مختلف می‌توانند برای پیش‌خرید جلد اول کتاب با داخلی ۶۰۰۸ و ۶۰۰۹ تماس بگیرند.

کارگروه سلامت پژوهش حامی حقوق محققان

تقلب ممنوع

گفت‌وگو پژوهش یکی از فعالیت‌های اصلی دانشگاه است و نتایج آن از عواملی است که در ارزیابی عملکرد دانشگاه بسیار مؤثر است. یکی از مشکلات گریبان‌گیر دانشگاه، مراعات‌نکردن اخلاق پژوهشی است. رعایت‌نکردن قوانین و آداب پژوهش در مواردی معدود، مشکلاتی پیش می‌آورد که پای آبروی دانشگاه و محققان را وسط می‌کشد و هزینه‌های جبران‌ناپذیری به جامعه علمی وارد می‌کند. نظر به اهمیت توجه به اخلاق پژوهشی و صیانت از حقوق مادی و معنوی پژوهشگران و جلوگیری از تخلفات پژوهشی، با دستور ریاست محترم دانشگاه در تاریخ ۹۶/۲/۳۰ کارگروه سلامت پژوهش در دانشگاه تشکیل شد. وظیفه اصلی این مجموعه، فرهنگ‌سازی و ترویج اخلاق پژوهشی و همچنین رسیدگی به تخلفات این حوزه و صیانت از حقوق مالکیت معنوی محقق و دانشگاه است. در این خصوص با دکتر علی پورجوادی، رئیس کارگروه سلامت پژوهش و استاد دانشکده شیمی به گفت‌وگو نشستیم.

آیا هدف از تشکیل این کارگروه تنها جلوگیری از تقلب است؟

همان‌طور که استحضار دارید در دهه‌های اخیر بعد از انقلاب که رشد علمی کشور با افزایش دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد شتاب قابل‌ملاحظه‌ای یافت، کنترل امور مربوط به پژوهش، اعم از انتخاب موضوع، تکراری‌نبودن آن، دوباره‌کاری‌های عمدی، عدم رعایت شئونات علمی در هنگام نگارش مقاله و پس از انتشار آن، نیازمند دستورالعمل و آیین‌نامه خاصی شد. به همین دلیل در تاریخ سوم اردیبهشت‌ماه سال جاری، آقای دکتر فتوحی، ریاست محترم دانشگاه، طی حکمی که به بنده ابلاغ فرمودند، اهمیت اخلاق پژوهشی و صیانت از حقوق مادی و معنوی پژوهشگران را مدنظر قرار دادند و از بنده خواستند که به‌منظور جلوگیری از تخلفات پژوهشی براساس دستورالعمل وزارت علوم مسئولیت کارگروهی را در این زمینه به‌مدت دو سال برعهده گیرم. نقش این کارگروه فقط پیشگیری از تخلفات پژوهشی نیست، بلکه نقش دیگر این گروه فرهنگ‌سازی و ترویج رعایت این مسئله در بین همکاران محترم و دانشجویان تحصیلات تکمیلی است. کارگروه در نظر دارد در کنار امور جاری، آیین‌نامه‌هایی تدوین کند تا استادان تازه‌استخدام‌شده و دانشجویان تحصیلات تکمیلی جدید را با موارد تخلف آشنا سازد.

چه راهکارهایی برای آگاهی کارگروه از موارد تخلف پیش‌بینی شده است؟ خود کارگروه در مقالات منتشرشده جست‌وجو می‌کند و موارد را می‌یابد یا پژوهشگران باید موارد تخلف را گزارش دهند؟

اینکه خود کارگروه بخواهد تمام مقالات را بررسی کند، تقریباً ناممکن است، چون هر ساله بیش از هزار و چند صد مقاله در دانشگاه منتشر می‌شود که بررسی همه آن‌ها خارج از توانایی کارگروه است. عملکرد کارگروه به این صورت است که اگر مقاله‌ای مورد اشکال استاد یا دانشجویی که ممکن است خارج از دانشگاه هم باشد، قرار بگیرد در کارگروه بررسی می‌شود. برای مثال، استادی یا گروهی مدعی می‌شود زمینه‌ای که درحال کار بر روی آن هستند، در دانشگاه شما مشابه‌سازی شده است. یا برعکس، یکی از همکاران ما چنین ادعایی را درمورد دانشگاه دیگری مطرح می‌کنند. در این‌گونه موارد، مستندات بیشتر از افراد خواسته می‌شود، سپس به‌صورت محرمانه توسط کارشناسان همان رشته بررسی می‌شود و حکم نهایی صادر می‌گردد. این موارد گرچه کم رخ می‌دهد، اما جلوگیری از آن بسیار مهم است. گرچه ممکن است برخی از این بداخلاقی‌ها در گوشه‌ای از کشور مشاهده شود، ولی درواقع حیثیت دانشگاه و دانشجویان و استادان را در کل کشور خدشه‌دار می‌سازد. چنین اتفاقاتی بیشتر ناشی از عدم آگاهی پژوهشگران از قوانین پژوهشی مربوطه است. در سال‌های گذشته شرایط بسیار با شرایط فعلی متفاوت بود. اگر تخلفی انجام می‌شد پس از مدت‌ها همگان مطلع می‌شدند. ولی در حال حاضر، حتی قبل از انتشار مجله، تخلفات مشخص می‌گردد. در این شرایط حساسیت کار بسیار بالا است. بخشی از این تخلفات به‌خاطر عدم آگاهی از قوانین اتفاق می‌افتد که راه‌حلش آگاه‌سازی پژوهشگران توسط نهادهایی مانند همین کارگروه است.

جایگاه حقوقی کارگروه سلامت پژوهش چیست؟ آیا صرفاً کارشناس است یا ضابط هم هست؟

دانشگاه یک کمیته انضباطی برای دانشجویان دارد، یک کمیته انضباطی هم برای استادان. این کمیته‌های انضباطی حکم صادر می‌کنند و این احکام به وزارت‌خانه می‌رود و ممکن است در آنجا مورد تجدیدنظر قرارگیرد. کارگروه سلامت، مورد را به‌لحاظ علمی کارشناسی می‌کند، ولی حکم توسط ریاست دانشگاه و کمیته انضباطی صادر می‌گردد. ولی همین کارشناسی و نظر نهایی کارگروه برای داوری بسیار پراهمیت است.

نگارش یک مقاله ضوابط خاصی برای خود دارد. یکی از این ضوابط این است که اگر درمقاله‌ای نام دانشگاه صنعتی شریف می‌آید، به این معناست که نویسنده مسئول عضو هیئت‌علمی دانشگاه باشد. اگر می‌خواهد از هیئت‌علمی دانشگاه دیگری هم استفاده شود، باید نام آن دانشگاه یا مؤسسه در مقاله بیاید. نباید از اسامی غیرمرتبط به‌عنوان همکار استفاده کرد. بعضاً چنین کارهایی دیده شده است، برای مثال، نام یکی از معصومین یا نام یکی از اعضای خانواده و آشنایان در مقاله آورده شده است. فاش‌شدن چنین مسائلی در دنیا ضربات سهمگینی به اعتبار علمی کشور وارد می‌کند.

مورد بعدی، دانشجوی تحصیلات تکمیلی به‌تنهایی نمی‌تواند مقاله‌ای منتشر بکند. حتماً باید زیر نظر استادش باشد، چون مسئولیت این کار را دانشگاه برعهده می‌گیرد، مگر اینکه این فرد یک کار پژوهشی در بیرون دانشگاه انجام داده باشد و در آنجا نام دانشگاه را نیاورد. در این موارد دانشگاه ادعای تخلفی ندارد. درمورد پژوهشگران پسادکتری هم همین مسئله برقرار است و باید نام استاد میزبان و دانشگاه آورده شود.

> ده سال پیش، برای یافتن یک مقاله، باید به کتابخانه‌ها یا چکیده‌نامه‌ها مراجعه می‌شد و مقاله مورد نظر با راهکارهایی که در یک درس یک واحدی آموزش داده می‌شد، قابل جست‌وجو بود. به این خاطر، اگر تخلفی انجام می‌شد پس از مدت‌ها همگان مطلع می‌شدند، ولی درحال حاضر، حتی قبل از انتشار مجله، تخلفات مطرح شده و به اطلاع همه می‌رسد

در موردی مشاهده شده است کاری توسط دانشجویی زیر نظر استادی انجام می‌شود و پیش از مقاله‌شدن، آن دانشجو فارغ‌التحصیل می‌شود و در خارج از کشور بدون اجازه گرفتن از استاد داخلی، از تمام اطلاعات به دست‌آمده در ایران استفاده می‌کند و کاری که بخش عمده‌اش در ایران انجام شده در خارج از کشور به ثمر می‌نشیند. با انجام چنین کاری، خود دانشگاه دوم و مجله‌ای که مقاله در آن چاپ شده است، زیرسؤال می‌رود. بنابراین باید بسیار مراقب چنین مسائلی بود.

حال فرض کنید طرف شکایت، دیگر دانشگاه نباشد، بلکه صنعت باشد؛ مثلاً یکی از صنایع از دستاوردی پژوهشی استفاده کرده و محصولی صنعتی تولید کرده است. آیا می‌شود چنین مسئله‌ای را به کارگروه گزارش داد؟ درواقع، سؤال اصلی این است که آیا بحث پژوهش در سطح کشور متولی دارد؟

ما تابه‌حال با چنین موردی برخورد نکرده‌ایم که طرف مقابل خارج از وزارت علوم باشد، در این صورت اگر مسئله خیلی جدی باشد، می‌توان از تعامل بین وزارت‌خانه‌ها استفاده کرد.

نوشتن مقاله یا پایان‌نامه بعضاً با الگوبرداری از کارهای خارجی انجام می‌شود. آیا این الگوبرداری مرز مشخصی دارد که تعیین کند از این مرز به قبل یا بعد تخلف محسوب می‌شود؟ برای مثال، اگر کسی از روش فرد دیگری در پژوهش استفاده کند و به نتیجه دیگری برسد، آیا این مسئله تخلف محسوب می‌شود؟

این نکته بسیار ظریف است و باید مصداقی بررسی شود. دیده شده است در مقاله‌ای ظاهراً تخلفی مشاهده نشده است، ولی یکی از استادان ادعا کرده بود از لحاظ متدولوژی تخلف صورت گرفته است و می‌بایست در مقاله جدید به نام ایشان اشاره می‌شده است. در این موارد، داوری با چالش‌هایی مواجه می‌شود و لازم است دقت‌های تخصصی به عمل آید. در حال حاضر، نرم‌افزارهایی وجود دارد که درصد شباهت و کپی‌برداری با کارهای قبلی را تشخیص می‌دهد و کپی‌برداری را با درصد نشان می‌دهد.